

Informatīvais ziņojums
“AIZSARDZĪBAS INDUSTRIJAS
UN INOVĀCIJU ATBALSTA STRATĒGIJA
2025 – 2036”

Rīga, 2024

Izmantotie saīsinājumi

AM – Aizsardzības ministrija
ASV – Amerikas Savienotās Valstis
ATIC – Aizsardzības tehnoloģiju un inovāciju centrs
EDF – Eiropas Aizsardzības fonds
EIB – Eiropas Investīciju banka
ES – Eiropas Savienība
EM – Ekonomikas ministrija
IKT – informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
Korporācija – SIA “Valsts aizsardzības korporācija”
LIAA – Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
MK – Ministru kabinets
MTL – materiāltehniskie līdzekļi
NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija
NATO DIANA – NATO Aizsardzības Inovācijas Akcelators Ziemeļatlantijas reģionam
NIF – NATO Inovāciju fonds
NVO – nevalstiska organizācija
NBS – Nacionālie bruņotie spēki
PVN – pievienotās vērtības nodoklis
R&D – izpēte un attīstība (*Research & Development*)
Sabiedrība “Altum” – Akciju sabiedrība “Attīstības finanšu institūciju Altum”
STEM – dabaszinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika (*science, technology, engineering, and mathematics*)
Stratēģija – Aizsardzības industrijas un inovāciju atbalsta stratēģija 2025. – 2036.
TRL – tehnoloģijas gatavības līmenis (*technology readiness level*)
VALIC – Valsts aizsardzības loģistikas un iepirkumu centrs

Satura rādītājs

Ievads.....	4
1. Esošā situācija.....	4
2. Aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes attīstības prioritātes.....	5
3. Stratēģijas mērķi.....	6
4. Rīcība mērķu īstenošanai.....	7
4.1. Stipra un starptautiski konkurētspējīga aizsardzības tehnoloģiskā un industriālā bāze.....	7
Rīcības virziens 1: Piegādes drošība kā spēju virzītājs.....	7
Rīcības virziens 2: Sadarbības mehānisms ar aizsardzības industrijas nozari.....	9
Rīcības virziens 3: Starptautiskā sadarbība.....	9
Rīcības virziens 4: Atbalsta mehānismi.....	10
Rīcības virziens 5: Nacionālie kompetences centri.....	11
Rīcības virziens 6: Publiskā un privātā finansējuma piesaiste.....	12
Uzdevumi un rezultatīvie rādītāji.....	12
4.2. Aizsardzības industrijas integrācija NBS uzdevumu izpildē.....	12
Rīcības virziens 1: Kritiskā infrastruktūra.....	13
Rīcības virziens 2: Stratēģiskā partnerība.....	13
Rīcības virziens 3: Atliktās piegādes.....	14
Rīcības virziens 4: Valsts aizsardzības korporācija.....	14
Rīcības virziens 5: Militārā kompetence aizsardzības industrijā.....	15
Rīcības virziens 6: Industrijas specializācija.....	15
Uzdevumi un rezultatīvie rādītāji.....	16
4.3. Aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes inovētspējas stiprināšana.....	16
Rīcības virziens 1: Aizsardzības nozares atbalsts pētniecībai.....	17
Rīcības virziens 2: Aizsardzības inovāciju atbalsta mehānismi.....	17
Rīcības virziens 3: Izpētes un attīstības pasūtījums NBS vajadzībām.....	18
Rīcības virziens 4: Testēšanas un validācijas pakalpojuma izveide.....	18
Rīcības virziens 5: Divējāda lietojuma inovāciju prioritāte nacionālā līmenī.....	19
Uzdevumi un rezultatīvie rādītāji.....	20
4.4. Tautsaimniecības piegāžu ķēžu noturība aizsardzības industrijas un NBS vajadzībām.....	21
Rīcības virziens 1: Izejmateriālu un sastāvdaļu pieejamība.....	21
Rīcības virziens 2: Kritiski svarīgo preču ražošanas spēju kartēšana.....	21
Rīcības virziens 3: Valsts atbalsta mehānisma izveide.....	22
Uzdevumi un rezultatīvie rādītāji.....	22
Nobeigums.....	23

Ievads

Šajā ģeopolitiski izaicinošajā laikā ir kritiski nozīmīga Latvijas aizsardzības spēju attīstīšana, kas izgaismo akūto vajadzību ievērojami stiprināt aizsardzības industriju. Tās gatavība savlaicīgi reaģēt un palielināt ražošanas apjomus atbilstoši strauji augošam pieprasījumam pēc militāras nozīmes precēm un pakalpojumiem ir nesaraujami saistīta ar Nacionālo bruņoto spēku (turpmāk – NBS) miera, krīzes un kara laika uzdevumu izpildi, kā arī Eiropas Savienības (turpmāk - ES) un Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (turpmāk – NATO) kopējo spēju attīstību. Šī iemesla dēļ industrijas spējas un kapacitāte ir jāattīsta kā garantants NBS krīzes un kara laika nodrošinājuma vajadzībām, gan paaugstinot ražošanas kapacitāti, gan sekmējot industrijas spēju inovēt arī krīzes vai kara gadījumos.

Ievērojot Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā “Latvija 2030”, kā arī Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027. gadam noteiktos principus un prioritātes, Aizsardzības industrijas un inovāciju atbalsta stratēģija (turpmāk – Stratēģija) ir uz drošību, izaugsmi un konkurētspējas veicināšanu vērsts politikas plānošanas dokuments, kura ieviešanas rezultātā tiks īstenota virkne pasākumu reaģētspējīgas, konkurētspējīgas, inovētspējīgas un noturīgas aizsardzības industrijas izveidei un attīstībai, tādējādi stiprinot Latvijas un tās iedzīvotāju drošību un labklājību.

Stratēģijas īstenošanā būtiska būs sadarbība un savstarpējā koordinācija valsts, privāto un ārvalstu investīciju nodrošināšanā industrijas kapacitātes stiprināšanai, kā arī militāra un divējāda lietojuma inovāciju un tehnoloģiju attīstībai. Tādējādi Stratēģija ir jauns starpnozaru politikas plānošanas dokuments, kas, līdzās citiem starpnozaru politikas plānošanas dokumentiem¹, izstrādāts, lai nodrošinātu valsts aizsardzības politikas, kā arī ES un NATO noteikto aizsardzības mērķu izpildi. Stratēģijā tiek definēti industrijas attīstības virzieni un atbalsta mehānismi, kā arī noteikti veicamie uzdevumi un sasniedzamie rezultāti. Stratēģijas ieviešanas rezultātā tiks īstenota Valdības rīcības plānā Deklarācijas par Evikas Siliņas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai² noteikto uzdevumu izpilde, vienlaikus nodrošinot sasaisti ar Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņem 2021.-2027. gadam un 2024. gadā apstiprināto Latvijas ekonomikas izaugsmes stratēģiju³.

Neraugoties uz Stratēģijas pārresoru raksturu, tās ieviešana primāri tiks orientēta uz aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes attīstību, lai nodrošinātu NBS militārās vajadzības. Šī iemesla dēļ stratēģijas īstenošanas periods tiek sinhronizēts ar nacionālā līmeņa aizsardzības spēju attīstību, kas noteikta NBS attīstības plānā 2025.-2036. gadam, un ar NATO Aizsardzības plānošanas procesu. Tādējādi Stratēģijas ieviešanas termiņš ir no 2025. gada līdz 2036. gadam, nodalot īstermiņā un vidējā termiņā (no 2025. līdz 2028. gadam ieskaitot) un ilgtermiņā (līdz 2036.gadam) sasniedzamos mērķus, īstenojamus uzdevumus un rezultatīvos rādītājus.

1. Esošā situācija

Aizsardzības ministrija (turpmāk – AM) mērķtiecīgi attīsta vietējo aizsardzības industriju, kas līdz ar Stratēģijas ieviešanu tiks turpināta un intensificēta. Ir izveidota virkne industrijas un inovāciju atbalsta mehānismu. Produktu attīstības atbalstam pieejams nacionālo un pārrobežu atbalsta mehānismu klāsts, kas jau pašlaik nosedz gandrīz visus tehnoloģiju gatavības līmeņus. Tāpat AM veicina vietējās industrijas iesaisti starptautiskās piegādes ķēdēs, iekļaujot piegādes drošības prasības NBS lielo spēju līgumos. Aizsardzības industrijas tālākai ekosistēmas attīstības sekmēšanai 2023. gadā AM dibināja

¹ Piemēram, izstrādes stadijā esošajam informatīvajam ziņojumam “Par militārās mobilitātes vajadzībām un prioritātēm Latvijas Republikā”

² “Ministru kabineta 2024. gada 20. janvāra rīkojums Nr. 55 “Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Evikas Siliņas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai”

³ Ekonomikas ministrijas 2024.gada 30.aprīļa informatīvais ziņojums “Par Latvijas ekonomikas attīstību”

kapitālsabiedrību SIA “Valsts aizsardzības korporācija”. 2024. gadā spēkā stājās Aizsardzības industrijas likums, kura mērķis ir nodrošināt NBS valsts aizsardzības uzdevumu un starptautisko saistību izpildei nepieciešamo preču piegādes un pakalpojumu sniegšanas drošību, kā arī veicināt aizsardzības industrijas attīstību.

Latvijas aizsardzības industriju šobrīd raksturo strauji augošs dalībnieku skaits⁴, atvērtība pārrobežu sadarbībai un gatavība pašu investīcijām. Novērojama augsta uzņēmumu, pētniecības iestāžu, nevalstisko u.c. veida organizāciju gatavība un spēja līdzdarboties gan nacionālo, gan Ukrainas aizsardzības spēju atbalstam. Vienlaikus aizsardzības industrijas segmentā pastāv būtiski izaicinājumi ar finanšu pakalpojumu un resursu pieejamību, piekļuvi specializētai infrastruktūrai, ierobežotu pašmāju tirgu, zināšanām par produkcijas galalietotāju un risinājumu pārnesi no izstrādes uz ražošanu.

2. Aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes attīstības prioritātes

Definējot Stratēģijas prioritātes, tiek ņemtas vērā Aizsardzības industrijas likumā, 2023. gada Valsts aizsardzības koncepcijā, NBS attīstības plānā 2025.-2036. gadam⁵ un Vadlīnijās aizsardzības un drošības industrijas iesaistei aizsardzības spēju stiprināšanā⁶ noteiktās spēju attīstības un inovāciju prioritātes. Tāpat Stratēģijas izstrādē ir integrēti Eiropas Aizsardzības industriāla jā stratēģijā un NATO politikas plānošanas dokumentos noteiktie mērķi un prioritārie virzieni.

AM mērķtiecīgi turpina Latvijas aizsardzības industrijas attīstību, lai stiprinātu tās spēju nodrošināt NBS uzdevumu izpildei kritiski nepieciešamās spējas. Šo spēju nodrošināšana ir cieši saistāma ar industriālās bāzes un kapacitātes stiprināšanu, proti, industrijas spēju apdraudējuma gadījumā mainīt savas produkcijas ražošanas mērķi un kapacitāti, ražojot militārās nozīmes preces un nodrošinot kritiski nepieciešamo ekipējumu NBS vajadzībām. Saskaņā ar 2023. gadā apstiprināto Valsts aizsardzības koncepciju un 2024. gadā apstiprināto NBS attīstības plānu 2025.-2036. gadam tiek turpināta kritisko kaujas spēju ieviešana, no kā izriet šādas industrijas kritisko spēju prioritātes:

- a) **Bruņojums** – materiāltehniskie līdzekļi, kas stiprina NBS kaujasspējas un ugunsjaudu, ietver ieroču sistēmas, dronus, ugunsvadības sistēmas, sauszemes, gaisa un jūras transportlīdzekļus un to aprīkojumu, optikas ierīces un citus materiāltehniskos līdzekļus;
- b) **Munīcija** – dažāda pielietojuma un kalibra munīcija, tostarp mīnas un lādiņi, to komplektējošās sastāvdaļas, kā arī sprāgstvielas, kas ir nepieciešamas NBS pamatfunkciju izpildei;
- c) **Karavīru individuālais ekipējums** – tostarp, apģērbs un apavi, uzkabes, bruņuvestis un bruņucepures, kā arī karavīra individuālā ekipējuma sistēmu kombinējošie elementi;
- d) **Digitālās komandvadības un kontroles spējas** – dažādi informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT), komandvadības, ugunsvadības un sakaru risinājumi, kuru funkcionalitāte saistāma ar digitālām tehnoloģijām;
- e) **Kaujas atbalsts un nodrošinājums** – sauszemes, gaisa, jūras, kā arī apvienotā līmeņa un atbalstošo spēju attīstība, it īpaši apgādes sistēmas pilnveidošana, sniedzot atbalstu NBS kaujas pārāpģādei krīzes un kara situācijā;
- f) **Uzturēšana** – visa veida NBS kaujas spēju stiprināšanai paredzēto materiāltehnisko līdzekļu remonts, modificēšana, integrācija un modernizācija.

Atsevišķi ir izdalāmas inovāciju un tehnoloģiju prioritātes, lai veicinātu NBS spēju pielāgoties mūsdienu karadarbības attīstības tendencēm. Vienlaikus īpaši izceļamas ir jauno un transformējošo

⁴ Līdz 2024. gada decembrim AM ir izsniegusi speciālo atļauju komercdarbībai ar Eiropas Savienības kopējā militāro preču sarakstā minētajām precēm 95 uzņēmumiem, (2018. gada sākumā - 30 licences)

⁵ Pieejams tiešsaistē: <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Nacion%C4%81lo%20bru%C5%86oto%20sp%C4%93ku%20ilgtermi%C5%86a%20att%C4%ABst%C4%ABba%202025.-2036..pdf>

⁶ Pieejams tiešsaistē: <https://www.mod.gov.lv/sites/mod/files/document/Vadl%C4%ABnijas%20aizsardz%C4%ABbas%20un%20dro%C5%A1%C4%ABbas%20industrijas%20iesaistei%20aizsardz%C4%ABbas%20sp%C4%93ju%20stiprin%C4%81%C5%A1an%C4%81.pdf>

tehnoloģiju attīstības prioritātes, kuras tiek definētas saskaņā ar NATO un ES spēju un inovāciju attīstības procesiem:

- a) **Robotika, attālināti vadāmās un autonomās sistēmas.** Bezpilota lidaparāti, attālināti vadāmie sauszemes transportlīdzekļi, virsūdens un zemūdens droni, kuri būtu izmantojami novērošanas, izlūkošanas, mērķu noteikšanas, sakaru signālu retranslēšanas, kinētisko efektu nodrošināšanas, kā arī loģistikas funkciju īstenošanai;
- b) **Mākslīgais intelekts un mašīnmācīšanās.** Liela apjoma informācijas apstrāde un spējas operēt informācijas vidē, sekmējot prognozējošo analīzi un autonomu lēmumu pieņemšanu;
- c) **Kosmosā bāzēti komunikāciju un novērošanas risinājumi.** Novērošanas, agrās brīdināšanas un izlūkošanas spējas, tādējādi veicinot precīzas un drošas navigācijas attīstību, kā arī atbalstot komandvadības spēju attīstību;
- d) **Kvantu tehnoloģijas.** Informācijas integritātes un drošības risinājumi, skaitļošanas jaudas izmantošana šifrēšanas un saziņas jomā, kā arī kvantu šifrēšana. Ieviešot nākamās paaudzes sakaru tehnoloģijas, būs nepieciešama 5G tehnoloģiju un satelītsakaru attīstība, šifrēšanas metožu uzlabošana drošas saziņas nodrošināšanai kaujas laukā;
- e) **Inovatīvie materiāli.** Aktīvā un termālā kamuflāža, kā arī vieglāki un funkcionāli izturīgāki materiāli karavīra individuālajam un kolektīvajam ekipējumam;
- f) **Biotehnoloģijas.** Tehnoloģijas, kuras spētu nodrošināt ekipējuma operatoram lielāku spēku, ātrumu, izturību, apkārtējās situācijas apzināšanu. Vienlaicīgi biotehnoloģijas var būt vērstas uz dažādu modificētu organismu izmantošanu vides attīrīšanai no piesārņojuma, pārtikas īpašību un noturības optimizēšanai;
- g) **Enerģija un dzinējspēki.** Atjaunojamās enerģijas izmantošana militārajā infrastruktūrā, energoneatkarības veicināšana un atkarības no tradicionālajiem degvielas avotiem samazināšana.

Industrijas un inovāciju attīstības prioritāšu definēšana kalpo kā vispārēja vadlīnija un prioritizācijas rīks industrijas un inovāciju atbalsta ekosistēmas pilnveidei un konkrētu atbalsta mehānismu izveidei un ieviešanai. Mērķtiecīgas industrijas un inovāciju attīstības politikas ieviešana saskaņā ar definētajām prioritātēm ir priekšnosacījums vietējās aizsardzības industrijas konkurētspējas celšanai un inovāciju vides virzīšanai uz NBS attīstības prioritātēm atbilstošu risinājumu izveidi. Vienlaikus kritisko spēju prioritātes un inovāciju un tehnoloģiju prioritātes nav viena otru izslēdzošas. Pat vēl vairāk, tās ir uzlūkojamas kompleksi un savstarpēji papildinoši. Tādējādi industrijas un inovāciju atbalsta ekosistēmas pilnveidē un konkrētu atbalsta mehānismu izveidē un ieviešanā īpaši būtiski būs atbalstīt tādas projektus, kur tiek apvienotas kritisko spēju prioritātes un inovāciju un tehnoloģiju prioritātes.

3. Stratēģijas mērķi

Aizsardzības industrijas un inovāciju atbalsta stratēģijas virsmērķis ir **reaģētspējīga, konkurētspējīga, inovētspējīga un noturīga aizsardzības industrija**⁷, kas stiprina NBS noteikto miera, krīzes un kara laika uzdevumu izpildi un minimizē NBS militāro piegāžu drošības riskus.

Lai nodrošinātu virzību uz stratēģijas virsmērķa sasniegšanu, tiek definēti šādi kvantitatīvie vidējā un ilgtermiņa mērķi un sasniedzamie rezultāti:

1) Palielināt NBS iegādes no vietējās aizsardzības industrijas.

- SASNIEDZAMAIS REZULTĀTS: Līdz 2028. gadam NBS iegādes no vietējās industrijas tiek dubultotas, sasniedzot **20%** no kopējo iegāžu apjoma.
- SASNIEDZAMAIS REZULTĀTS: Līdz 2036.gadam NBS iegādes no vietējās industrijas tiek trīskāršotas, sasniedzot **30%** no kopējo iegāžu apjoma.

⁷ Aizsardzības industrijas likums, 1.pants, “**aizsardzības industrija** — komersanti un zinātniskās institūcijas, kas veic militāra vai divējāda lietojuma tehnoloģiju vai produktu izstrādi, ražošanu, remontu vai utilizāciju”

2) Palielināt aizsardzības pētniecībai, tehnoloģiju attīstībai un inovācijām paredzēto finansējumu.

- SASNIEDZAMAIS REZULTĀTS: Līdz 2028. gadam aizsardzības pētniecības, tehnoloģiju attīstības un inovāciju finansējums sasniedz **1,5 %** no aizsardzības budžeta.
- SASNIEDZAMAIS REZULTĀTS: Līdz 2036. gadam aizsardzības pētniecības, tehnoloģiju attīstības un inovāciju finansējums sasniedz **3 %** no aizsardzības budžeta.

3) Līdz 2036. gadam palielināt aizsardzības industrijas pienesumu Latvijas tautsaimniecībai.

- SASNIEDZAMAIS REZULTĀTS: aizsardzības industrijas pienesums Latvijas tautsaimniecībai sasniedz **3%** no iekšzemes kopprodukta.

4. Rīcība mērķu īstenošanai

Lai sasniegtu Stratēģijā noteiktos mērķus, tiks īstenota mērķtiecīga, sinhronizēta un uz sadarbību vērsta rīcība četros galvenajos rīcības virzienos:

- 1) Stipra un starptautiski konkurētspējīga aizsardzības tehnoloģiskā un industriālā bāze;
- 2) Aizsardzības industrijas integrācija NBS uzdevumu izpildē;
- 3) Aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes inovētspējas stiprināšana;
- 4) Tautsaimniecības piegāžu ķēžu noturība aizsardzības industrijas un NBS vajadzībām.

4.1. Stipra un starptautiski konkurētspējīga aizsardzības tehnoloģiskā un industriālā bāze

Aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes stiprināšana un konkurētspējas veicināšana tiks panākta, īstenojot mērķtiecīgu piegādes drošības politiku ar vietējās aizsardzības industrijas iesaisti NBS lielo spēju līgumos⁸, tehnoloģiju un zināšanu pārnesi, eksportspējas veicināšanas pasākumiem, sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām un citām valsts iestādēm, kā arī ar atbalsta mehānismu attīstīšanu aizsardzības industrijai, izveidojot “zaļo koridoru” aizsardzības industrijas ražošanas kapacitātes attīstībai Latvijā, un materiāltehnisko līdzekļu pilna dzīves cikla pārvaldības optimizāciju aizsardzības nozarē. Tādējādi tiks sasniegta iegāžu apjoma no vietējās industrijas palielināšana, līdz 2028.gadam panākot, ka iegāžu apjoms no vietējās industrijas ir 20%, bet līdz 2036.gadam – 30% no kopējo iegāžu apjoma. Šī sasniedzamā rezultāta, kā arī aizsardzības industrijas pienesuma Latvijas tautsaimniecībai izpildē svarīga ir visas Stratēģijas izpilde.

Rīcības virziens 1: Piegādes drošība kā spēju virzītājs

Industrijas loma valsts aizsardzības spēju nodrošinājumā ir izšķiroša. Latvijai jāveido un jāattīsta stipra, noturīga un starptautiski konkurētspējīga aizsardzības tehnoloģiskā un industriālās bāze. Viens no AM galvenajiem instrumentiem stipras, noturīgas un eksportspējīgas aizsardzības tehnoloģiskās un industriālās bāzes izveidei Latvijā ir piegādes drošības⁹ prasības par vietējās industrijas iesaisti aizsardzības nozares lielo spēju iepirkumu līgumos. AM tādējādi veicina industrijas spēju attīstību no atsevišķu komponentu ražošanas līdz, optimālākajā gadījumā, pilna cikla komplektēšanai un ražošanai Latvijā.

AM piegādes drošības prasības piemērošanu ar vietējās industrijas iesaisti vērtē konkrētos lielo spēju iepirkumos NBS kaujas spēju nodrošināšanai, sekmējot aizsardzības industrijas spējas militārā nodrošinājuma jomā, izvērtējot katru gadījumu atsevišķi. Ar piegādes drošības prasības izvirzīšanu

⁸ Līgumi, kas attiecas uz NBS kaujas un kaujas atbalsta sistēmu iepirkumiem virs 50 milj. EUR

⁹ Atbilstoši Aizsardzības industrijas likuma 1.pantā noteiktajam: “piegādes drošība — garantijas attiecībā uz Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem nepieciešamo preču piegādi vai pakalpojumu sniegšanu, kuras ietvaros maksimāli iespējamā apjomā mazina trešo pušu iejaukšanās iespējas un kura nepieciešama, lai nodrošinātu nacionālajos normatīvajos aktos vai Latvijas Republikas starptautisko saistību ietvaros Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem noteikto uzdevumu izpildi

aizsardzības nozares iepirkumos tiek veicināta aizsardzības industrijas gatavība krīzes vai kara laikā un pēc iespējas lielāka stratēģiskā autonomija, tādējādi aizsargājot būtiskas valsts drošības intereses.

Ņemot vērā, ka vietējā aizsardzības industrija ir vērsta uz kritisko aizsardzības spēju nodrošinājumu, kā arī ar jauno tehnoloģiju saistīto jomu attīstību, ir vērojams industrijas spēju iztrūkums daudzās lielo spēju attīstības jomās. Lai veicinātu vismaz daļēju spējas radīšanu, AM var sekmēt to, ka iespējami vairāk bruņojuma un tehnikas komponentu tiek ražotas uz vietas Latvijā, kas tiek nodrošināts ar zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Piegādes drošībai ir būtiska loma krīzes un kara gadījumā, kad laicīgām un uzticamām piegādēm ir izšķiroša loma, it sevišķi, ņemot vērā Latvijas ģeogrāfisko izvietojumu, kur piegādes ceļi kara gadījumā ir ierobežoti un apgrūtināti, vai pat bloķēti. Ņemot vērā, ka vietējā aizsardzības industrija vēl joprojām ir attīstības procesā ar ierobežotām militārās ražošanas spējām, valsts līmenī ir jāveicina šādu spēju attīstība. Vienlaikus, piegādes drošība var tikt ietekmēta arī miera laikā, ņemot vērā militāro sistēmu ilgo dzīves ciklu, kas izpaužas vajadzībā pēc uzturēšanas un nodrošinājuma atbalsta, uzlabojumiem un modernizācijas daudzu gadu garumā.

Piegādes drošības prasība tiek piemērota NBS lielo spēju līgumos, kuru rezultātā NBS iepērk produktu, kādu aizsardzības industrija pašreiz nespēj saražot un, paredzams, ka arī neražos pārskatāmā nākotnē. Tās ir pretgaisa aizsardzības sistēmas, augstas precizitātes vai tehnoloģiski sarežģītas ieroču sistēmas, kaujas un kaujas atbalsta tehnika. Tāpēc, lai kompensētu iztrūkumus vietējā tirgū un nodrošinātu piegāžu drošību ar, piemēram, atsevišķu komponentu ražošanu vai sistēmu uzturēšanu, ir būtiska vietējās aizsardzības industrijas iesaiste.

Vietējās aizsardzības industrijas iesaistei lielo spēju līgumos ir svarīga arī uzņēmumu spēju konsolidēšana klāsteros atbilstoši to specifikai, kalpojot kā tirgus vilcējspēkam vietējo ražošanas spēju konsolidācijai. Lielie un/ vai vidējie uzņēmumi var darboties par klāsteru formējošo elementu, ap kuru pulcēt vietējās industrijas kompānijas. Apvienošanās uzņēmumu klāsteros pēc produkta vai pakalpojumu sniegšanas veida audzē industrijas spēju veiksmīgi iekļauties piegādes drošības līgumos.

Piegādes drošības prasību izpildē ir prioritāri īstenojami projekti, kas nodrošina vietējās industrijas iekļaušanos NBS militārās apgādes ķēdē. Ja piegādātājs to nevar nodrošināt pilnībā vai daļēji, tad ir jāņem vērā plaša duālās nozīmes preču nozīme NBS kritisko spēju nodrošināšanā, kuru ražošanas spēju stiprināšana nodrošinātu iespējami plašas industriālās un tehnoloģiskās bāzes veidošanu valsts aizsardzības vajadzībām. Par piegādes drošības prasību piemērošanu NBS spēju līgumos lems AM izveidota Piegāžu drošības komisija saskaņā ar Aizsardzības industrijas likumā noteikto¹⁰.

Labas pārvaldības nodrošināšana un pārredzamība ir aizsardzības industrijas iesaistes politikas stūrakmeņi. Tiks panākts, lai iepirkumi aizsardzības jomā neatkāptos no stratēģiskām drošības prasībām, un ka iepirkuma lēmumus, vai nu plānošanas stadijā vai piedāvājumu vērtēšanā, industrijas iesaistes prasības neietekmē. Uz iepirkuma amatpersonām attiecināmi noteikumi, kas pieprasa atklāt jebkādu informāciju par potenciāliem interešu konfliktiem, jo īpaši attiecībā uz iespējamiem labuma guvējiem no industrijas iesaistes paketes vai līgumiem.

Iepirkuma veicējiem ir jānosaka skaidra atbildība par industrijas iesaistes programmu uzraudzību un pārvaldību. Tāpat jānodrošina saskaņots darbības un izdevīguma auditu cikls. Jānodrošina, lai katrā industrijas iesaistes līgumā ir noteikts, kā izpilde tiks uzraudzīta, jābūt skaidriem vērtēšanas mehānismiem, tai skaitā, kas atļautu veikt reālu izmaksu un ieguvumu analīzi un palielināt pārskatāmību par piegāžu drošības ekonomiku.

Visbeidzot, piegādes drošības prasības ieviesēji ir komanda, kas pareizi izveidota ar kompetentu un pieredzējušu personālu, kam ir saistošs stingrs ētiskas uzvedības kodekss – industrijas iesaistes prasība ir specializēta joma, kas nav piemērota atbildīgajām amatpersonām bez pieredzes un kompetences attiecīgajā jomā.

¹⁰ Aizsardzības industrijas likums, 8.panta otrā daļa

Vietējās industrijas iesaistei piegādes drošības prasības izpildei līgumos AM sadarbosies ar Latvijas Investīciju attīstības aģentūru (turpmāk – LIAA) kā primāro kontaktpunktu:

- 1) LIAA nodrošina vietējos partnerus militārās nozīmes pasūtījumu izpildei Latvijā un sadarbību ar vietējo industriju jaunu projektu īstenošanā, nodrošinot lokalizācijas prasību izpildes vispārējo koordināciju;
- 2) Gadījumā, ja Piegāžu drošības komisija nolemj, ka nav iespējams nodrošināt pietiekamu militārās nozīmes piegāžu drošības nosacījumu ieviešanu, LIAA nodrošina ārvalstu militārās nozīmes preču ražotāju kapitālo investīciju piesaisti, t.sk. izvērtējot šo uzņēmumu civilo atzaru darbības jomas.

Vienlaikus industrijas iesaistei AM un LIAA nodrošina sadarbību ar nozares u.c. nevalstiskajām organizācijām (turpmāk – NVO).

Saskaņā ar Aizsardzības industrijas likumu¹¹ ar piegādes drošību saistīto jautājumu izskatīšanas kārtība, tiks noteikta Ministru Kabineta (turpmāk – MK) noteikumos par kārtību, kādā iepirkumu procedūrās tiek piemērotas piegādes drošību veicinošas prasības, un MK noteikumu izstrādē tiks ņemts vērā ES regulējums¹². Savukārt piegādes drošību ietekmējošus faktorus izvērtēs un piegādes drošību prasības izpildi kontrolēs Piegādes drošības komisija.

Rīcības virziens 2: Sadarbības mehānisms ar aizsardzības industrijas nozari

Vietējās industrijas iesaistei piegādes drošības prasības izpildei līgumos AM sadarbojas ar NVO, kā arī sadarbībai ar vietējo industriju jaunu projektu īstenošanā tiks iesaistīta arī Ekonomikas ministrija (turpmāk – EM) un LIAA. Lai veicinātu valsts sektora un aizsardzības industrijas dialogu, AM veidos mērķtiecīgu starpinstitutīciju sadarbības mehānismu, izveidojot koordinējošu starpinstitutīciju sadarbības instrumentu Konsultatīvās padomes veidā, iesaistot gan nozaru asociācijas, gan valsts iestādes (piem., LIAA). Konsultatīvās padomes kompetencē būs tādi jautājumi kā savstarpējā sadarbība, vietējās industrijas iekļaušanās NBS lielo spēju līgumos, ārvalstu investīciju piesaiste u.c. Ar Konsultatīvās padomes palīdzību tiks radīts starpnozares atbalsta un pārraudzības mehānisms vietējās industrijas atbalsta politikas attīstībai dialoga veidošanai ar nozares NVO.

Papildus, AM sekmēs aizsardzības industrijas starptautisku konkurētspēju, veicinot tās iekļaušanos starptautiskās militārās mācībās, kur iespējams, tādējādi atbalstot pieredzes apmaiņu un nacionālās industrijas tehnoloģisko spēju testēšanu starptautiskā mērogā.

Rīcības virziens 3: Starptautiskā sadarbība

Lai stiprinātu aizsardzības nozares eksporta potenciālu un veicinātu starptautisko aizsardzības industrijas nozares sadarbību, ir nosakāmi prioritārie sadarbības reģioni un valstis. Pirmkārt, ir svarīga reģionāla sadarbība starp Baltijas valstīm un Poliju, kā arī nodrošināt tuvākos un ātrākos piegādes ceļus. Tāpat, turpmāk ir attīstāms jau uzņemtais virziens sadarbības veidošanās ar Ziemeļvalstīm (Somiju, Zviedriju, Norvēģiju un Dāniju), ņemot vērā jau izveidotās iestrādes un ģeogrāfisko atrašanās vietu. Tikpat svarīga ir sadarbības veidošana ES mērogā. Eiropas Komisija ir apņēmusies intensīvāk sadarboties aizsardzības spēju attīstībā, attīstot spēcīgu, konkurētspējīgu un novatorisku Eiropas aizsardzības tehnoloģisko un rūpniecisko bāzi, un Latvijas aizsardzības industrijai ir jāspēj iesaistīties esošo un plānoto atbalsta mehānismu apguvē.

Savukārt transatlantiskajā mērogā prioritāra ir sadarbība ar Amerikas Savienotajām valstīm (turpmāk – ASV), ar kuru jau ir uzņemts sadarbības virziens tehnoloģiju attīstībā, kā arī veiktas citas veiksmīgas iestrādes. Latvija kopā ar Apvienoto Karalisti vada starptautisku Dronu koalīciju Ukrainai, sekmējot straujo dronu tehnoloģiju attīstību un atbilstību Ukrainas bruņoto spēku operacionālajam vajadzībām, līdz ar to, ir svarīgi padziļināt sadarbību ar Apvienoto Karalisti dronu tehnoloģiju u.c. aizsardzības industrijas jautājumos. Ņemot vērā Kanādas kā vadošās NATO paplašinātās klātbūtnes kaujas grupas

¹¹ Aizsardzības industrijas likums, 10.panta septītā daļa

¹² 2009. gada 13. jūlija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2009/81/EK, Līguma par ES darbību 346.pants

Latvijā lomu, sadarbība aizsardzības industrijas jomā jāveido arī ar Kanādu. Kopumā, ar visām valstīm, kas iegulda Latvijā gan tiešā, gan netiešā veidā (piemēram, ar savu bruņoto spēku izvietojumu valsts aizsardzības nodrošināšanai), ir atbalstāma ciešāka sadarbības veidošana. Tās ir valstis, ar kurām prioritāri veidojami aizsardzības industrijas pasākumi gan divpusēji un daudzpusēji aizsardzības industrijas dienu formātā, gan organizējot pasākumus un vizītes attiecīgajās valstīs.

Rīcības virziens 4: Atbalsta mehānismi

Aizsardzības industrijas attīstība ir saistīta ar liela apmēra investīcijām. Lai nodrošinātu konkurētspējīgas priekšrocības ieguldījumiem Latvijā, bez augstāk minētajiem atbalstiem ir nepieciešami attiecīgi stimuli mērogojamu projektu attīstīšanai Latvijā.

Kopš 2021. gada LIAA sadarbībā ar akciju sabiedrības “Attīstības finanšu institūciju Altum” (turpmāk – sabiedrība “Altum”) kopīgi īsteno valsts budžeta programmu Lielo investīciju aizdevums ar kapitāla atlaidi¹³. Šīs atbalsta programmas mērķis ir sniegt komersantiem atbalstu dzīvotspējīgu uzņēmējdarbības projektu īstenošanai, veicinot komersantu attīstību, konkurētspēju, eksporta apjoma palielināšanu un nodrošinot finansējumu tādu investīciju projektu īstenošanai, kuri ir vērsti uz jaunu iekārtu un tehnoloģisko procesu ieviešanu. Investīciju projekta ietvaros komersants veic ieguldījumus ražošanas uzsākšanai, paplašināšanai un efektīvizācijai, pēc projekta īstenošanas un rezultātu sasniegšanas tiek dzēsta daļa no aizdevuma. Kapitāla atlaide var būt līdz 30% no projekta attiecināmām izmaksām, bet ne vairāk kā 10 milj. EUR.

Šī atbalsta programma ir paredzēta kā fiskāli neitrāla – valsts budžetā PVN maksājumu veidā līdzekļi tiek atgriezti 5-7 gadu periodā, turklāt tiek radītas darba vietas un Latvijas uzņēmumi kļūst konkurētspējīgāki starptautiskajā tirgū. Jāturpina šīs atbalsta programmas tālākā attīstība un finansēšana ar kopējo aploksni līdz 80 milj. EUR apmērā, t.sk., ar atbalsta iespējām industrijas investīciju projektiem militāru un divējādas pielietojamības produktu attīstībai.

Papildus tam, stipras, noturīgas un starptautiski konkurētspējīgas aizsardzības tehnoloģiskās un industriālās bāzes izveidei un attīstībai nepieciešami vairāki atbalsta mehānismi. Lai vēl vairāk veicinātu aizsardzības industrijas iesaisti ir nepieciešama valsts intervence nepieciešamo stimulu radīšanā, līdz ar to, EM turpinās pārskatīt dažādus atbalsta instrumentus, kas nodrošina papildus atbalsta pieejamību divējāda lietojuma produktu un tehnoloģiju izstrādei, lielā mērā izmantojot ES struktūrfondu finansējuma pieejamību. Vienlīdz svarīga ir šo atbalsta instrumentu finansiālās bāzes stabila ilgtermiņa pieejamība, turklāt liekot uzsvāru uz budžetu, lai ne tikai mazinātu birokrātisko slogu, kas saistīts ar citu alternatīvo finanšu avotu uzliktajām saistībām un nosacījumiem, bet arī tirgus stabilitā (bez pārrāvumiem) darbību.

Tāpat, tiks izvērtēta tiesību aktu pilnveidošana, lai atvieglotu iespējas valstī izveidot militārās ražotnes. Jaunu militārās ražošanas spēju izveide valstī ir būtiska NBS vajadzības un valsts drošības un aizsardzības nodrošināšanai. Ņemot vērā ģeopolitisko situāciju, Eiropā pašreiz notiek aizsardzības industrijas jaudu maksimizēšana. Jaunu militāro ražošanas spēju izveide Latvijā ir prioritāra NBS spēju un piegādes drošības nodrošināšanā, tāpēc ir jānodrošina atbalstošs normatīvais ietvars jaunu ražošanas spēju radīšanai. Ņemot vērā, ka šādu praksi par atvieglojumiem tiesību aktos, ko piekopj citas valstis¹⁴, Latvijai jāsekmē pievilcīga un konkurētspējīga vide ārvalstu investīcijām aizsardzības jomā.

Atvieglojumi tiesību aktos būtu jāparedz, lai samazinātu kopējo laiku ražotnes izveidei un piemērotu vienkāršotu procedūru zemes sagatavošanai būvniecībai, tādējādi atvieglojot būvniecības uzsākšanas procesu. Atvieglojumi arī paredzami par būvniecības procesa publiskošanu. Šāda iespējama normatīvā regulējuma izmantošanai tiks paredzēti arī noteikti nosacījumi, piemēram, tam jāatbilst konkrētai NBS

¹³ Tos regulē Ministru kabineta 2021. gada 6. jūlija noteikumi Nr.503. “Noteikumi par aizdevumiem ar kapitāla atlaidi eksportējošiem komersantiem lielo investīciju projektu atbalstam”

¹⁴ Lietuva š.g. aprīlī pieņēmusi atvieglojumus likumdošanā aizsardzības projektiem, <https://investlithuania.com/news/lithuania-accelerates-setup-procedures-for-defence-companies/>

vajadzībai un jāsaņem AM vai MK apstiprinājums. Tāpat projektam ir jābūt nacionāli nozīmīgam, par kritērijiem nosakot, piemēram, noteiktu minimālo investīciju apjomu un jaunu darba vietu skaitu.

Papildus tam, EM pilnveidos "zaļā koridora" saņemšanas nosacījumus, lai paātrinātu divējāda un militāra lietojuma produktu un tehnoloģiju izstrādi. "Zaļais koridors" ļauj uzņēmumiem daudz īsākā laikā saņemt nepieciešamo dokumentāciju plānoto aktivitāšu īstenošanai. Paredzēts, ka sākotnēji divējāda lietojuma projektus iespējams īstenot bez papildus dokumentācijas saņemšanas. Šis mehānisms racionalizēs regulatīvos un administratīvos procesus, paātrinot inovācijas un samazinot laiku, kas nepieciešams produktu izstrādei un ienākšanai tirgū. Izvirzot divējāda lietojuma projektus kā prioritāti, kas atbilst Latvijas stratēģiskās aizsardzības mērķiem, "zaļajam koridoram" būs izšķiroša nozīme, lai jauninājumi ātrāk būtu pielietojami.

Komercedarbībai ar ES Kopējā militāro preču sarakstā¹⁵ minētajām precēm Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem ir nepieciešama speciālā atļauja (licence)¹⁶, kuru izsniedz AM. Savukārt ES Kopējā militāro preču sarakstā minēto preču ražošanai AM izsniedz militārā ražotāja sertifikātu¹⁷, kā arī veic licencēto uzņēmumu un militāro ražotāju kontroli. Pašreiz¹⁸ speciālās atļaujas ir izsniegtas 95 uzņēmumiem, un diviem no tiem ir izsniegts arī militārā ražotāja sertifikāts. Lai veicinātu ārvalstu investīciju piesaisti, tiks efektīvizēts un uzlabots licences izsniegšanas process. Tas atvieglos un paātrinās licences saņemšanu, sevišķi gadījumos, kad Latvijā reģistrētam uzņēmumam īpašumtiesības pieder ārvalstu pilsoņiem un uzņēmumiem.

Rīcības virziens 5: Nacionālie kompetences centri

Sadarbībai un industrijas iesaistei jābūt centralizētai un vienkāršotai, kas mazina birokrātisko slogu. Kā vadošā koordinatora loma ir nosakāma LIAA, kas ne tikai darbojas kā atslēgas punkts investīciju piesaistē, bet cita starpā arī palīdz uzņēmumiem apzināt iespējas iesaistīties aizsardzības nozarē un iegūt nepieciešamo atbalstu, lai veicinātu eksportspēju un ieguldījumus pētniecībā un attīstībā.

EM jau ilgstoši sadarbojas ar nozares uzņēmumu pārstāvošajām organizācijām, tai skaitā asociācijām un kompetences centriem. Lai palielinātu Latvijas aizsardzības industrijas spējas, nepieciešama kompetences centru pieredzes apvienošana ar asociāciju praksi, lai tiešā veidā atbalstītu aizsardzības iniciatīvas. Kompetences centriem ir galvenā loma specializētu zināšanu un pieredzes attīstīšanā Latvijā, kas aptver vairākas kritiskas jomas, piemēram, tehnoloģijas, materiālu zinātne, kibernetika un loģistika. Ciešāk integrējot šos centrus uz aizsardzību vērstās aktivitātēs, Latvija var veicināt inovācijas, kas tieši dod labumu aizsardzības nozarei. Aizsardzības nozare ir ļoti sarežģīta, un tai ir nepieciešama cieša sadarbība starp dažādām nozarēm. Stiprinot kompetences centru sadarbību ar nozares asociācijām, tostarp zinātniskajām un pētniecības iestādēm, privātā sektora uzņēmumiem un valsts aizsardzības iestādēm, Latvija liek stabilus pamatus ātrai zināšanu apmaiņai, kapacitātes celšanai un partneru identificēšanai. Apvienošanās un stratēģiskās alianses šajos tīklos vienkāršos saderīgu partneru atrašanas procesu ar aizsardzību saistītiem projektiem, nodrošinot, ka Latvija vajadzības gadījumā var ātri palielināt ražošanas jaudas, loģistiku un tehnoloģiju atbalstu.

Savukārt NBS apgādes ciklā kā primārais partneris plānots Valsts aizsardzības loģistikas un iepirkumu centrs (turpmāk – VALIC). Līdz 2026.gada beigām VALIC pakāpeniski pārņems visu apgādes jomu pārvaldību (pārtika, transports, sakari, bruņojums utt.). Vidējā termiņā VALIC kļūs par nozares kompetences centru, kas sevi koncentrēs visu ar materiāltechnisko līdzekļu nodrošināšanu saistīto eksportīzi - plānošana, tehnisko prasību definēšana, tehnisko specifikāciju izstrāde, iegādes procesa

¹⁵ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG0315\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG0315(01)&from=EN)

¹⁶ Ministru kabineta 2012. gada 8.maija noteikumi Nr.331 „Kārtība, kādā izsniedz speciālās atļaujas (licences) komercedarbībai ar Eiropas Savienības Kopējā militāro preču sarakstā minētajām precēm”

¹⁷ Ministru kabineta 2010. gada 20. jūlija noteikumi Nr. 657 “Kārtība, kādā izsniedz vai atsaka izsniegt stratēģiskas nozīmes preču licences un citus ar stratēģiskas nozīmes preču apriti saistītos dokumentus”

¹⁸ Dati uz 2024.gada 12.decembri

organizēšana, krīzes krājumu veidošana un uzturēšana, saņemšana, uzglabāšana un uzskaitē, izsniegšana lietotājam, uzturēšana, utilizācija.

Tas nozīmē, ka VALIC kļūs par galveno kontaktpunktu NBS kā gala lietotāja vajadzību apgādes un pārapgādes nodrošināšanai, pastāvīgi optimizējot sagādes pārvaldību iepretim gala lietotāja saņemtai atgriezeniskajai saitei par materiāltehnisko līdzekļu funkcionālo lietojumu, operacionālo vajadzību izmaiņām, kā arī nākotnes tehnoloģisko risinājumu vajadzībām.

Rīcības virziens 6: Publiskā un privātā finansējuma piesaiste

Tiks sekmēta visa veida finanšu instrumentu piesaiste, kur stratēģiski svarīgi primāri veicināt finanšu sektora un investoru uzticību aizsardzības industrijai, t.sk. sekmēt ES līmeņa finanšu instrumentu elastību, konkrēti saistībā ar Eiropas Investīciju bankas (turpmāk - EIB) politikas adaptēšanu militāro projektu finansēšanai. Tas kalpotu kā spēcīgs signāls banku sektoram ievērot EIB politiku un ļautu aizsardzības nozarei balstīties uz tik ļoti vajadzīgām finanšu iespējām. Savukārt Latvijas interešu aizstāvēšana drošības un aizsardzības jomā tiks virzīta par prioritāti ES Daudzgaļu budžeta nākamā perioda plānošanai, tai skaitā speciālu instrumentu paplašināšanai aizsardzības un drošības vajadzībām. AM sadarbībā ar nozares NVO tiks organizēti arī regulāri informatīvie pasākumi vietējai industrijai par ES atbalsta mehānismu iespējām (vismaz reizi gadā).

Uzdevumi un rezultātīvie rādītāji

1. Nodrošināt aizsardzības industrijas ilgtspēju un iekļaušanos ES/NATO piegāžu ķēdēs, īstenojot piegāžu drošību:

- Nacionālā industrija līdz 2028.gada beigām līdz 30% apmērā līdzdarbojas vismaz 5 NBS kaujas spējām būtisku apgādes kategoriju piegādē, un, tai skaitā, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi vismaz 3 kritiskajās spēju jomās;
- Ilgtermiņā līdz 2036.gada beigām izveidoti 4 specializēti klāsteri ar tirgus “vilcējspēka” efektu.

2. Ieviest “zaļo koridoru” aizsardzības industrijas ražošanas kapacitātes attīstībai Latvijā:

- Līdz 2028.gada beigām Latvijā uzsākti vismaz 2 jaunu militāro ražotņu projekti, bet ilgtermiņā, līdz 2036.gada beigām – kopā 5 projekti.

3. LIAA un Altum atbalsta programma “Lielo investīciju aizdevums ar kapitāla atlaidi” turpināšana:

- Nodrošināta kopējā aploksne 80 milj. EUR apmērā ar atbalsta iespējām industrijas investīciju projektiem militāru un divējādas pielietojamības produktu attīstībai;
- Ieviesti 5-7 lielo investīciju projekti, nodrošinot valsts budžeta līdzekļu pievienotās vērtības nodokļu (turpmāk – PVN) ieņēmumus par 145,9 milj. EUR laika periodā no 2026.gada līdz

4.2. Aizsardzības industrijas integrācija NBS uzdevumu izpildē

Aizsardzības industrijas rīcībspēju ietekmē dažādi piegādātāji un NBS nodrošinājumu - tas, cik uzticamas ir gan nacionālās, gan starptautiskās piegādes ķēdes. Tā kā ar aizsardzību saistītiem uzņēmumiem ir svarīga loma valsts drošības būtisko interešu aizsardzībā, valstij ir jābūt ietekmes iespējām gadījumos, ja šajos uzņēmumos notiek to pamatdarbību ietekmējošas pārmaiņas, piemēram, īpašnieku maiņa, reorganizācijas, maksātnespējas process. Līdz ar to, ir svarīgi izšķirt dažādas uzņēmumu iesaistes formas aizsardzības nozarē, paredzot arī savstarpējo mijiedarbību.

Rīcības virziens 1: Kritiskā infrastruktūra

Kritisko industriālo kapacitāti NBS atbalstam kara laikā iespējams iezīmēt, uzņēmumiem nosakot kritiskās infrastruktūras¹⁹ un stratēģiskās partnerības statusu. Šāda statusa noteikšana aizsardzības nozarei kritiski un stratēģiski svarīgos uzņēmumos, pirmkārt, nodrošinātu uzņēmuma darbības nepārtrauktību krīzes un kara gadījumā, attiecīgi nodrošinot arī nepieciešamās piegādes NBS, kā arī, stratēģiskās partnerības gadījumā, novērstu riskus gadījumos ar ārvalstu kapitāla esamību uzņēmumos par to darbības pārtraukšanu un arī kapitāla aizplūšanu.

Ņemot vērā, ka uzņēmuma stāvokļa laikā un kara laikā var būt ierobežotas spējas nodrošināt kritiskās infrastruktūras pakalpojumus, kritiskās infrastruktūras statusa noteikšana paredz savlaicīgu gatavošanos un nepieciešamās darbības, kas jāveic, lai nodrošinātu to, ka, iestājoties krīzes vai kara situācijai, kritiskās infrastruktūras pakalpojumu sniedzējiem ir pienākums un arī iespēja turpināt saimniecisko darbību. Lai veicinātu uzņēmumu statusa iegūšanu kā kritiskajai infrastruktūrai, AM uzņēmumiem ar šādu statusu, papildus normatīvajos aktos noteiktajam, nodrošinās pakalpojumus saistībā ar drošu lietvedību, fiziskās drošības sistēmām un kiberdrošību. Tāpat ir tiks paredzēts atbalsts kritisko izejvielu sagādei krājumu veidošanai. Papildus tam, tiks izvērtēta grantu piesaiste darbības nepārtrauktības plāna izstrādei sadarbībā ar EM.

Rīcības virziens 2: Stratēģiskā partnerība

Kritiskās infrastruktūras statusa uzņēmumi var būt arī AM stratēģiskie partneri²⁰. Tie ir uzņēmumi, kuru darbības nepārtrauktība ir kritiska NBS uzdevumu izpildei apdraudējuma un kara gadījumos, kuru piesaiste ir sevišķi svarīga stratēģijā minētajās industrijas kritisko spēju prioritātēs. Valsts aizsardzības koncepcija jau paredz, ka ir būtiski stiprināt valsts lomu jomās, kas ir stratēģiski svarīgas NBS uzdevumu izpildei, tostarp, pilnveidojot tiesisko ietvaru un uzsākot stratēģisko partnerību tādās nodrošinājuma jomās kā munīcijas ražošana un transportlīdzekļu uzturēšana, papildus nodrošinot mērķtiecīgu stratēģisko partneru sagatavošanu nepārtrauktam darbam valsts apdraudējuma laikā. Valstij var nākties uzņemt riskus, ko nevar privātais sektors.

Lai šādu sadarbības modeli varētu veiksmīgi realizēt, vienlaikus samazinot potenciālos riskus, kādi varētu rasties NBS veikspējai svarīgās jomās, paļaujoties uz sadarbību ar atsevišķiem komersantiem (bez iespējas to piedāvāto produkciju vai pakalpojumus nepieciešamības gadījumā pietiekoši operatīvi aizvietot), kārtību, kādā tiktu slēgti stratēģiskās partnerības līgumi, noteiks AM izstrādāti MK noteikumi par stratēģiskās partnerības izveidošanas nosacījumiem²¹. Stratēģiskās partnerības līguma noslēgšanai tiks noteikta prasība par Kritiskās infrastruktūras statusu, kā arī tiks piemērotas Aizsardzības industrijas likumā noteiktās prasības²².

Stratēģiskās partnerības nodrošinās, ka valsts apdraudējuma, tai skaitā ārkārtējās situācijas, uzņēmuma stāvokļa un kara laikā valstij būtiski industrijas uzņēmumi turpina darbību un piegādes NBS, cita starpā nosakot nosacījumus stratēģiskās partnerības ietvara preču ražošanas un piegādes vai pakalpojumu sniegšanas nepārtrauktības nodrošināšanai. Slēdzot stratēģiskās partnerības līgumus, uzņēmumiem vai uzņēmumu konsorciem noteiktā laika posmā tiks garantēti pasūtījumi no AM vidējā termiņā vai ilgtermiņā, šie uzņēmumi būs daļa no mobilizācijas sistēmas, piemēram, nodrošinot nepieciešamās piegādes NBS un veicot sistēmu apkopes un uzturēšanas pakalpojumus. Vienlaikus, stratēģiskajam partnerim tiks paredzēti noteikti pienākumi un kontroles mehānismi darbības ilgspējas nodrošināšanai

¹⁹ Atbilstoši Nacionālās drošības likumā noteiktajam.

²⁰ Atbilstoši Aizsardzības industrijas likuma 1.pantā noteiktajam: “Stratēģiskā partnerība — AM un tās stratēģiskā partnera sadarbības veids, kas paredz aizsardzības industrijas pārstāvju integrāciju valsts aizsardzības sistēmā, papildus nodrošinot mērķtiecīgu to sagatavošanu nepārtrauktam darbam valsts apdraudējuma, tai skaitā ārkārtējās situācijas, uzņēmuma stāvokļa un kara, laikā.”

²¹ Aizsardzības industrijas likums, 11.panta trešā daļa.

²² Aizsardzības industrijas likuma 11.pants paredz AM tiesības slēgt stratēģiskās partnerības līgumus ar Latvijas Republikā reģistrētiem komersantiem, kas ir licencēti komercdarbībai ar stratēģiskas nozīmes precēm vai ir saņēmuši militārā ražotāja sertifikātu, saņemot MK atļauju, u.c.

svarīgajos procesos (piemēram, īpašnieku maiņa, finanšu spējas rādītāju ievērošana u.c.). Ir paredzams, ka stratēģiskā partnera princips palielinās arī kapitālsabiedrības komercspēju ārvalstīs, stratēģiskā partnera statusam kalpojot kā kvalitātes zīmei NATO un ES bruņoto spēku vidū.

Rīcības virziens 3: Atliktās piegādes

Stratēģiskajiem partneriem ir jābūt rezerves jeb atlikto piegāžu kapacitātei apdraudējuma gadījumam, vai jābūt izstrādātam plānam, kā tā tiks nodrošināta. Atliktās piegādes kapacitāte ir uzņēmuma spēja uzņēmuma produkciju ražot papildus apjomā, kas ikdienā netiek lietota jeb atrodas rezervē. Tas attiecas uz papildus telpu pieejamību, ražošanas līnijām, papildus darbiniekiem un izejvielām, kuru apjoms uzņēmumam ir jāidentificē atlikto piegāžu plānā.

Saprotot, ka rezerves kapacitātes paredzēšana no uzņēmuma prasa papildus resursus, AM nodrošinās atbalsta mehānismus tās plānošanai un izveidei. Stratēģiskajam partnerim ir jābūt izstrādātam atlikto piegāžu plānam, kurā identificētas rezerves kapacitātes jaudas un nepieciešamais to sasniegšanai. AM plāna ieviešanā iesaistās ar atbalstu resursu nodrošināšanā, paredzot papildus telpas ražošanas vajadzībām no saviem resursiem. Noteiktu skaitu darbinieku iespējams plānot no aizsardzībā nodarbinātā civilā resursa, nozīmējot tos darbā uzņēmumos, ja tas nepārklājas vai nav pretrunā ar darbinieka pienākumiem, kā arī ievērojot interešu konflikta novēršanas nosacījumus. Savukārt atsevišķas izejvielu rezerves var tikt paredzētas NBS krājumos.

Ņemot vērā nepieciešamos resursus un to apjomu, AM ar atlikto piegāžu kapacitāti var atbalstīt ierobežotu uzņēmumu skaitu, par prioritāti izvirzot stratēģiskos partnerus un SIA Valsts aizsardzības korporāciju.

Rīcības virziens 4: Valsts aizsardzības korporācija

Aizsardzības nozares uzņēmumiem, lai spētu attīstīties un līdzvērtīgi konkurēt starptautiskajā tirgū, neskaitot zināšanu un tehnoloģiju trūkumu, bez valsts iesaistes ir izaicinoši izveidot sadarbības ar ārvalstu lielajiem aizsardzības rūpniecības uzņēmumiem, pār kuriem tradicionāli tiek īstenota valdību cieša kontrole un uzraudzība, no nacionālo interešu viedokļa. 2023.gadā dibinātā valsts kapitālsabiedrība SIA Valsts aizsardzības korporācija (turpmāk – Korporācija) ir daļa no Latvijas aizsardzības industrijas ekosistēmas, un nākotnē tai jāklūst par stūrakmeni aizsardzības industrijas attīstībai Latvijā, kalpojot kā tiltam sadarbībai ar vietējo aizsardzības industriju. Korporācija ir izveidota, lai nodrošinātu piegāžu drošības stiprināšanu NBS nodrošināšanai ar kara laika nodrošinājumā un apgādē kritiskajām apgādes klasēm, jo īpaši tādām kā munīcijas un tās sastāvdaļu, kritiskā bruņojuma un citu militāra ekipējuma ražošanā un apkopē. Korporācija veido ekspertīzi un analizē esošos iztrūkumus NBS apgādē un NATO valstu tirgū, piedāvā efektīvākos risinājumus, lai nostiprinātu piegāžu drošību un NBS apgādi primāri ar kara laikam kritiskām apgādes klasēm.

Korporācija vidējā termiņā ir plānota kā holdinga tipa sabiedrība, kas nodrošina ražošanu un ražotņu izveidi, kā arī sasniegt mērķus ar kopsabiedrību dibināšanu vai esošu kapitāla daļu iegādi. Korporācija tika dibināta ar mērķi veicināt militārās industrijas ekosistēmas attīstību, kas tiek nodrošināta caur kopuzņēmumu dibināšanu ar Latvijas un ārvalstu komersantiem, kas ir izstrādājuši NBS vajadzībām atbilstošus militāras vai divējādas nozīmes preces, bet jomās, kur trūkst pietiekošu resursu to masveida ražošanai, kā arī dažādu Latvijas komersantu ražotu komponentu integrāciju produktos un to ražošanu. Viens no Korporācijas uzdevumiem ir ne tikai palielināt militāro preču ražošanas kapacitāti Latvijā, bet arī rast vietu militāro ražotāju vidū ES mērogā.

NBS identificētas nepieciešamības gadījumā Korporācijai ir jāspēj, piesaistot pētniekus un komersantus atbilstoši to specializācijas laukam, veidot konkrēta produkta lietišķās pētniecības projektus, lai nodrošinātu NBS nepieciešamo risinājumu, kas nav pieejams tirgū un veicinātu šā produkta izstrādi atbilstoši piegādes drošības vajadzībām. Kā pirmo projektu Korporācija īsteno artilērijas munīcijas modulāro pulvera lādiņu komplektēšanas rūpnīcas izveidi Latvijā ar Eiropas Komisijas

līdzfinansējumu²³, kas ir kritiski nepieciešama NBS vajadzībām, taču vidējā un ilgtermiņā Korporācijai jāspēj izveidot jaunas ražotnes arī citu NBS kritisko svarīgo spēju jomās. Korporācija, atbilstoši NBS identificētajām kritiskajām vajadzībām, t.sk. kritiskās munīcijas vajadzībām, veic analīzi un sagatavo projektu piedāvājumus preču, to sastāvdaļu un tehnoloģiju pārnesei un ražošanas kapacitāšu izveidei Latvijā. Vienlaikus, Korporācija radīs risinājumu komersantu iesaistei kritiski nozīmīgu rezervju veidošanā NBS vajadzībā un papildus finansējuma piesaistei no privātiem investoriem vai izmantojot starptautisko fondu un organizāciju finanšu līdzekļu instrumentus, lai nodrošinātu jaunu projektu attīstību.

Rīcības virziens 5: Militārā kompetence aizsardzības industrijā

Veiksmīgai aizsardzības industrijas integrācijai NBS apgādē nepieciešama noteikta zināšanu bāze un pārnese, absorbējot militāro kompetenci uzņēmuma ražošanas un administratīvajos procesos. Atbalstāma ir programmas izveide, kas veicinātu aktīva dienesta militārpersonu iekļaušanos aizsardzības industrijas uzņēmumu rutīnā, piemēram, prakses vai pieredzes apmaiņas veidā, un/vai atvaļināto karavīru un virsnieku nodarbināšana aizsardzības industrijā pēc atvaļināšanās. Ilgtermiņā, maksimālai sinerģijas un pieredzes apmaiņai starp militāro ekspertīzi un industriju jāizvērtē dienesta vietu izveides iespēja aizsardzības industrijā atsevišķos uzņēmumos. Kā nosacījums dienesta vietai uzņēmumam būtu stratēģiskā partnera un/vai kritiskās infrastruktūras statuss.

Tāpat, pārliecinoši lielākā NBS nodarbināto daļa ir militārpersonas bez pieredzes uzņēmējdarbībā un ražošanā. Veidojot dienesta vietas uzņēmumos, jāizvērtē to iespēja īstenot, izveidojot pieredzes apmaiņas programmas, kuru ietvaros arī industrijai būtu iespēja iesaistīties NBS struktūrā, piemēram, tehnikas un sistēmu uzturēšanā. Tādējādi tiktu panākta lielāka pieredzes apmaiņa, izpratnes pieaugums par militāro vajadzību un industrijas spēju to sasniegt.

Rīcības virziens 6: Industrijas specializācija

Piegādes drošībai ir būtiska loma NBS vajadzību nodrošināšanā, krājumu veidošanā un atjaunošanā kritisko spēju prioritātēs: bruņojums, munīcija, individuālais ekipējums, digitālās komandvadības spējās, kaujas atbalsts un nodrošinājums un uzturēšana. Vienlaikus, lai attīstītu aizsardzības industrijas spējas, ir jāveicina arī tehnoloģiski sarežģītāku un ietilpīgāku produktu attīstība, t.sk. noteiktās nišās. 2024. gadā izveidotā starptautiskā Dronu koalīcija Ukrainai ir ietvars un virzītājspēks attīstīt bezpilota sistēmas un to un pret darbības spējas. Tāpat, jomas, kurās aizsardzības industrija var sekmīgi attīstīties, ir uz datu apstrādi balstītas nozares kā kibernetika un IKT. Papildus tam, ir atbalstāma jaunu aizsardzības industrijas ražošanas spēju izveide, kas sekmē NBS vajadzību nodrošināšanu un krājumu veidošanu.

Savukārt, iegādājoties NBS lielās spējas no ārvalstu piegādātājiem, piegāžu drošības rezultātā ar laiku tiks panākts, ka:

- Aizsardzības industrijas ekosistēma pakāpeniski specializējas atbalsta un NBS kritisko spēju jomā;
- Vienlaikus tās dinamiski attīstās, stimulējot, ka no apakšuzņēmēju lomas lielo spēju līgumos vietējie uzņēmumi izaug par AM stratēģiskajiem partneriem un/vai uzņēmumiem ar kritiskās infrastruktūras statusu, apliecinot to lomu NBS nodrošinājumā.

²³ https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/asap-boosting-defence-production_en

1. Industrijas iekļaušanās NBS apgādē miera, krīzes un kara laikā:

- Līdz 2028. gada beigām kritiskās infrastruktūras statusu iegūst vismaz 6 aizsardzības industrijas uzņēmumi un noslēgti vismaz 3 stratēģiskās partnerības NBS kritisko spēju prioritāšu jomās;
- Ilgtermiņā, līdz 2036. gada beigām, kritiskās infrastruktūras statusu kopā ieguvuši vismaz 12 aizsardzības industrijas uzņēmumi un noslēgti vismaz 6 stratēģiskās partnerības līgumi katrā NBS kritisko spēju prioritātē;
- Lai īstenotu iepriekš minētos rādītājus, sadarbībā ar EM nodrošināts atbalsts granta veidā vismaz 100 tūkst. EUR apmērā uz vienu kritiskās infrastruktūras uzņēmuma kandidātu tā darbības nepārtrauktības nodrošināšanai (plānu izstrāde, apmācības u.c.);
- Korporācija artilērijas munīcijas modulāro pulvera lādiņu komplektēšanas rūpnīcas izveide Latvijā līdz 2026. gada beigām, un līdz 2036. gada beigām izveidotas vismaz 2 jaunas militāro produktu ražotnes.

2. NBS personāla iekļaušanās aizsardzības industrijas uzņēmumos, sekmējot militārās kompetences pārnesi uz aizsardzības industriju:

- Līdz 2028. gada beigām izveidota un īstenota programma atvaļināto karavīru un virsnieku nodarbināšana aizsardzības industrijā pēc atvaļināšanās vismaz 3 aizsardzības industrijas uzņēmumos;
- Līdz 2036. gada beigām izveidota programma par dienesta vietu izveidi militārpersonām vismaz 6 aizsardzības industrijas uzņēmumos un aizsardzības industrijai – pieredzes apmaiņas programma NBS.

4.3. Aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes inovētspējas stiprināšana

Inovatīvu militāras un divējādas lietojamības tehnoloģiju attīstība vienlaikus gan sekmē bruņoto spēku miera, krīzes un kara laika uzdevumu izpildi, gan attīsta ekonomiku un stiprina valsts konkurētspēju. Neskatoties uz to, kopējās tendences liecina par ievērojamu ES konkurētspējas mazināšanos pasaules tirgos, un kā viens no galvenajiem iemesliem tiek minēts nelielais aizsardzības pētniecībai un tehnoloģijām paredzētais finansējums. 2023. gadā ES dalībvalstis kopā aizsardzības jomas izpētei un tehnoloģiju attīstībai veltīja 4 mljrd. EUR jeb 1,4% no aizsardzības izdevumiem, tādējādi nesasniedzot 2007. gadā noteikto mērķi izpētei un tehnoloģijām novirzīt vismaz 2% no aizsardzības budžeta. Ņemot vērā arvien pieaugošo tehnoloģiju un inovāciju nozīmi mūsdienu karadarbībā, ES dalībvalstu vidū ir paredzams ievērojams aizsardzības jomas izpētei un tehnoloģiju attīstībai paredzētā finansējuma pieaugums.²⁴ Vienlaikus konstatējams, ka līdzšinējie Latvijas proporcionālie ieguldījumi aizsardzības pētniecībā, tehnoloģiju attīstībā un inovācijās attiecībā pret kopējiem aizsardzības izdevumiem ir ievērojami zemāki, nekā ES vidēji – 2023. gadā šim nolūkam tika tērēti 4,35 milj. EUR, kas sastādīja 0,37% no kopējā aizsardzības budžeta.

Lai mērķtiecīgi stiprinātu aizsardzības industriālās un tehnoloģiskās bāzes inovētspēju, tiks ievērojami palielināti aizsardzības pētniecībai, tehnoloģiju attīstībai un inovācijām paredzētais finansējums, vidējā termiņā palielinot aizsardzības inovācijām un pētniecībai paredzēto aizsardzības budžeta finansējumu līdz 1.5% no aizsardzības budžeta, bet ilgtermiņā – līdz 3% no aizsardzības budžeta.

²⁴ European Defence Agency (2024) *Defence Data 2023-2024*. Iegūts no <https://eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/1eda---defence-data-23-24---web---v3.pdf>

Rīcības virziens 1: Aizsardzības nozares atbalsts pētniecībai

Lai mērķtiecīgi stiprinātu pētnieciskās bāzes pielietojamību aizsardzības nozares vajadzībām, tiks attīstīta sadarbība ar zinātnes un pētniecības sektoru – gan ar Latvijas Zinātnes padomi (LZP), gan četrām Latvijas zinātnes universitātēm²⁵. Ņemot vērā inovāciju un tehnoloģiju vides strauji mainīgo raksturu, ir svarīgi nostiprināt aizsardzības nozares un zinātniski pētniecisko iestāžu savstarpējo komunikāciju un atgriezeniskās saites nodrošināšanu, tāpēc sadarbībā ar LZP tiks veikta zinātnes un pētniecības iestāžu kartēšana, apzinot Latvijā pieejamo zinātību, kā arī Latvijā pieejamo eksperimentēšanas un testēšanas infrastruktūru un iespējas to pielietot NBS spēju attīstības vajadzībām. Tāpat tiks turpināti esošie un uzsākti jauni lietišķās pētniecības atbalsta mehānismi, veicinot pētījumu īstenošanu inovāciju prioritātēm atbilstošās jomās un tādējādi sekmējot NBS spēju pielāgoties mūsdienu karadarbības un tehnoloģiju attīstības tendencēm. Tiks uzsākta jauna Valsts pētījumu programma “Aizsardzības inovāciju pētījumu programma”, palielinot atbalstāmo projektu skaitu un tiem paredzēto finansējumu, kā arī programmas ieviešanas un izvērtēšanas gaitā iespējami iesaistot industrijas pārstāvjus, lai identificētu potenciālās sinerģijas un sadarbību. Paralēli AM pārraudzībā tiks izveidota jauna kibernetikas lietišķās pētniecības programma, kuras īstenošanai tiks paredzēts finansējums 800 tūkst. EUR apmērā. Savukārt, nosedzot zemāko tehnoloģiju gatavības līmeņu (TRL) segmentu, tiks turpināta aizsardzības inovāciju pasākumu (hakatonu, meikatonu, u.c.) organizēšana, palielinot tam nepieciešamo finansējumu, kā arī turpināti maģistru darbu konkursi. Visbeidzot, AM mērķtiecīgi veicinās zinātnes un pētniecības iestāžu iesaisti starptautiskajos zinātnes pasākumos aizsardzības jomā (piemēram, NATO Zinātnes un tehnoloģiju organizācijas vai Eiropas Aizsardzības aģentūras zinātnes formātos), tostarp organizējot šādu pasākumu norisi Latvijā.

Vienlaikus, lai sekmētu pētnieciskās bāzes sasaisti ar aizsardzības industriālo un tehnoloģisko bāzi, ir svarīgi sekmēt speciālistu un materiālu pieejamību. Valsts atbalsta programmas zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas jeb STEM (*science, technology, engineering, and mathematics*) zinātņu studijām, un speciālistu apmācība ir kritiska aizsardzības industrijas attīstībai. Aizsardzības industriju raksturo tehnoloģiski sarežģīti ražošanas procesi un risinājumu ieviešana, kuri prasa materiālu apstrādes zinātnēs apmācīti speciālisti, tāpēc Aizsardzības industrijas attīstības un inovāciju nodrošinājumam ir nepieciešami speciālisti ar izglītību STEM jomās.

Rīcības virziens 2: Aizsardzības inovāciju atbalsta mehānismi

Lai nodrošinātu sabalansētu un visaptverošu inovāciju atbalsta ekosistēmas attīstību, tiks īstenota virkne inovāciju atbalsta mehānismu – gan turpinātas līdzšinējās programmas, gan veidoti jauni atbalsta ietvari. Šo atbalsta mehānismu galvenais vienotais mērķis būs veidot inovāciju attīstību veicinošu ekosistēmu, kur atbalsts ir pieejams pētniecībai un komersantiem visos uzņēmuma izaugsmes posmos, kapitalizācijas segmentos un tehnoloģiju attīstības līmeņos.

Gan jaunuzņēmumiem, gan mazajiem un vidējiem uzņēmumiem arī turpmāk būs pieejami AM granti divējāda un militāra lietojuma tehnoloģiju attīstībai – šī mehānisma kopējais apjoms stratēģijas ieviešanas gaitā tiks palielināts četras reizes, būtiski palielinot uzņēmumu skaitu, kas saņem valsts atbalstu.

Savukārt jaunuzņēmumu attīstībai aizsardzības jomā sadarbībā ar četrām Latvijas zinātņu universitātēm tiks izveidota pirmsakcelerācijas programma, kas ietvers gan mentoringa un apmācību elementus, gan jaunizveidojamu agrīnā finansējuma (granta) mehānismu. Pirmsakcelerācijas programmas noslēgumā uzņēmumi būs sagatavoti akcelerācijas uzsākšanai, piemēram, Aizsardzības Inovāciju Akseleratora Ziemeļatlantijas reģionam (turpmāk – NATO DIANA) ietvaros.

NATO DIANA akceleratoru tīklā ir apstiprināts viens Latvijā bāzēts akceleratori, kura galvenais uzdevums ir inkubēt un akcelerēt uzņēmumus NATO definētajās prioritāro jauno tehnoloģiju jomās. Akcelerācijas programmas primārā mērķauditorija būs jaunuzņēmumi, kā arī mazie un vidējie

²⁵ Atbilstoši MK 17.09.2021. rīkojuma Nr. 655 “Par valsts augstskolu tipiem”1. punktam

uzņēmumi ar ierobežotu līdzšinējo pieredzi militāra un divējāda pielietojuma inovāciju attīstībā. Akcelerācijas programmas rezultātā tiks nodrošināta sākotnējā komercializācija, produkta pilotēšana un pielāgošana, kā arī komandas paplašināšana. Paraleli akcelerācijas programmai, AM veicinās pētniecības un zinātnes centru un inovatīvo tehnoloģiju uzņēmumu iesaisti NATO DIANA testa centru programmā, lai tādējādi attīstītu militāra un divējāda lietojuma tehnoloģiju testēšanas iespēju attīstību Latvijā un sekmētu sadarbību starp aizsardzības nozari, zinātnes un pētniecības sektoru un aizsardzības industrijas uzņēmumiem. Tāpat AM turpinās dalību NATO Inovāciju fondā (turpmāk – NIF), paredzot ikgadējus ieguldījumus NIF īstenošanai.

2025. gadā arī tiek plānota Aizsardzības investīciju fonda izveide. Tā ietvaros tiks pakāpeniski uzsākta vidēja termiņa ieguldījumu pārvaldība līdz 50 milj. EUR apmērā. Fonds tiks specifiski mērķēts uz militāra un divējāda lietojuma tehnoloģiju jaunuzņēmumu un mērogojamo uzņēmumu atbalstu un tiks izveidots sadarbībā ar sabiedrību “Altum”, kas nodrošinās tā administrāciju.

Rīcības virziens 3: Izpētes un attīstības pasūtījums NBS vajadzībām

Izpētes un attīstības (R&D) procesa mērķtiecīga atbalstīšana ir priekšnosacījums konkurētspējas stiprināšanai. Stratēģijas ieviešanas gaitā tiks īstenoti R&D pasūtījumi atbilstoši NBS vajadzībām, paredzot aizsardzības R&D projektu īstenošanai vismaz 20 milj. EUR vidējā termiņā. R&D līgumu īstenošanas partneri būs gan komersanti, gan pētniecības iestādes, turklāt svarīga būs arī partnera spēja piesaistīt līdzfinansējumu projekta izpildei. Atsevišķu prioritāšu īstenošanai tiks veicināta sadarbība starp vairākiem komersantiem vai pētniecības iestādēm, tādējādi veidojot nacionāla līmeņa konsorcijs.

Vidējā termiņā uzsvars tiks likts arī uz R&D projektu komercializācijas atbalstu. Jāņem vērā, ka līdzšinējā praksē pastāv atbalsta iespēju pārrāvums starp produkta izstrādes un attīstības posmu un tā veiksmīgu palaišanu tirgū. Pat ja produkts tiek izstrādāts sadarbībā ar aizsardzības jomas pārstāvjiem un NBS, kad produkts pēc tam tiek laists ražošanā, NBS joprojām produkta iegādei ir jāiziet iepirkuma konkursa process. Rezultātā, uzņēmumam, kas izstrādājis produktu sadarbībā ar NBS, ir risks tikt izslēgtam iepirkuma konkursa procesā. Līdz ar to, uzņēmumiem vēl produkta izstrādes un attīstības posmā nav paredzamības par tālāku produkta laišanu tirgū un sadarbību ar NBS, pat ja tas atbilst NBS vajadzībai. NBS būtiski iesaistīt kā pirmo jeb atslēgas klientu, jo tas signalizē tirgum par produkta dzīvotspēju, pielietojamību un aktualitāti aizsardzības nozarē. Šo pārrāvumu starp produkta izstrādes un komercializācijas posmu nacionālā līmenī tiks risināts, plānveidīgi praktizējot inovāciju iepirkumu²⁶ atbilstoši NBS spēju attīstības vajadzībām, kā arī vajadzības gadījumā pilnveidojot tiesību aktus.

R&D pasūtījumu īstenošanā iesaistīsies arī Korporācija, kuras stratēģiskais mērķis ir ieguldījumu pārvaldīšana valsts aizsardzības industrijā un ar militāro preču ražošanas attīstību saistīto procesu koordinēšana, nodrošinot ražošanu, kā arī veicinot valsts aizsardzības industrijas attīstību un tās piegādes ķēžu darbības nepārtrauktību. Korporācijas iesaiste stiprinās vietējās aizsardzības industrijas kapacitāti R&D jomā. Kapitālsabiedrības vidējā termiņa darbības stratēģijā tiks iekļauti R&D vai inovatīvu risinājumu ieviešanas mērķi, paredzot ieguldījumu apjomus un sasniedzamos rezultātus.

Tāpat būtiska R&D procesa sastāvdaļa būs arī turpmāka Latvijas aizsardzības industrijas un pētniecības iestāžu iesaiste Eiropas aizsardzības fonda (turpmāk - EDF) projektu konsorcijs, iespējami aktīvi uzņemoties vadošo lomu projektos. Lai veicinātu EDF priekšrocību efektīvu izmantošanu, tiks mērķtiecīgi strādāts pie tā, lai tiktu palielināts gan projektu skaits, kuros Latvijas komersanti vai pētniecības iestādes ir iesaistīti, gan projektos iesaistīto vietējo komersantu un pētniecības iestāžu skaits. Vidējā termiņā EDF projektu atbalstam tiks atvēlēti līdz 5 milj. EUR.

Rīcības virziens 4: Testēšanas un validācijas pakalpojuma izveide

Neatņemama inovāciju attīstības sastāvdaļa ir testēšana un validācija. Prototipu un produktu testēšana ir viens no aizsardzības industrijas noturības un darbības nepārtrauktības veicināšanas pamata

²⁶ Plašāka informācija par Inovāciju iepirkuma īstenošanu un saistošajiem normatīvajiem aktiem pieejama <https://www.em.gov.lv/lv/media/11394/download>

pasākumiem. Tomēr, neskatoties uz testēšanas nozīmīgo lomu jaunu produktu izstrādē un attīstībā, līdz šim testēšanas process aizsardzības nozarē ir norisinājies sporādiski un galvenokārt – materiāltechnisko līdzekļu iepirkumu ietvaros.

Ieviešot Stratēģiju, tiks pilnveidots testēšanas process, izveidojot to par industrijai vispārpieejamu pakalpojumu, proti, testēšanas pakalpojums būs ne tikai vērsts uz NBS spēju attīstību, bet arī stiprinās aizsardzības industrijas konkurētspēju kopumā. Industriāli tehnoloģiskās bāzes attīstības kontekstā testēšanas pakalpojuma pieejamība ietver aizsardzības nozares uzdevumu nodrošināt: testēšanas infrastruktūru, testēšanai nepieciešamo materiāltechnisko līdzekļu pieejamību un militāro ekspertīzi testēšanas laikā un rezultātu izvērtēšanā. Tādējādi tiks sekmēta arī Ukrainas Bruņoto spēku kaujas pieredzes un inovāciju ieviešanas atziņu integrēšana vietējās aizsardzības industrijas spēju pielāgošanā. Tāpat, attīstot testēšanas pakalpojumu, svarīgi nodrošināt, ka industrijai ir pieejami standartizācijas dokumentos noteiktie kvalitātes un funkcionālie kritēriji, kas nepieciešami produkta izstrādei.

Lai atbalstītu testēšanas pakalpojuma pieejamību, ar 2025. gada 1. septembri Aizsardzības tehnoloģiju un inovāciju centrs (turpmāk – ATIC) tiks izdalīts kā atsevišķa AM padotības iestāde – nacionālais R&D kompetences centrs. Testēšanas pakalpojuma administrēšanā var tikt iesaistīta arī Korporācija. Ne mazāk svarīga būs testēšanas pakalpojuma pieejamība ne tikai nacionālajām vajadzībām, bet arī starptautisko sadarbības iniciatīvu ietvaros, kas vērsti uz jaunu tehnoloģiju attīstību.

Rīcības virziens 5: Divējāda lietojuma inovāciju prioritāte nacionālā līmenī

EM proaktīvi ir pārskatījusi pieejamo finansējumu, nodrošinot vairāk nekā 130 milj. EUR trīs atbalsta mehānismiem, kas fokusēti uz divējādas lietojamības produktu un tehnoloģiju izstrādi:

- Atbalsta programma jaunu produktu attīstībai un internacionalizācijai: kopējais atbalstam pieejamais finansējuma apjoms ir 30 milj. EUR, kas būtiski sekmēs ne tikai Latvijas aizsardzības spējas, bet arī veicinās komersantu eksporta apjomu pieaugumu un iespēju attīstīt sadarbību, piemēram, ar Ukrainu. Atbalsta programmas ietvaros ir paredzēts iesaistīt arī AM divējāda lietojuma produktu vērtēšanai;
- papildus ir novirzīti 2 milj. EUR biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanai²⁷. Šobrīd notiek uzņēmumu pieteikumu atlase un komisijas darbā ir iesaistīta arī AM duālas nozīme produktu vērtēšanai;
- produktivitātes aizdevumi inovācijām, kas paredz novirzīt 98 milj. EUR atbalstu arī inovatīvu, t.sk., duālas nozīmes, produktu attīstīšanai un mērogošanai. Arī šīs atbalsta programmas ietvaros ir paredzēts iesaistīt AM.

Visās trijās EM pārraudzītajās atbalsta programmās ir piesaistīts ES struktūrfondu finansējums, un tas nozīmē, ka atbalstu ietvaros iespējams sniegt vienīgi divējāda lietojuma inovāciju un tehnoloģiju attīstībai, bet militāras lietojuma (letālo) tehnoloģiju attīstība šo atbalsta mehānismu ietvaros nevar tikt atbalstīta.

²⁷Saskaņā ar MK 2023. gada 13. jūlija noteikumiem Nr. 407” "Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.-2027. gadam 1.2.3. specifiskā atbalsta mērķa "Veicināt ilgtspējīgu izaugsmi, konkurētspēju un darba vietu radīšanu MVU, tostarp ar produktīvām investīcijām" 1.2.3.1. pasākuma "Atbalsts MVU inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai" īstenošanas noteikumi"

Uzdevumi un rezultatīvie rādītāji

1. Valsts pētījumu programma “Aizsardzības inovāciju pētījumu programma”:

- Līdz 2028. gada beigām īstenoti vai uzsākti vismaz 12 lietišķās pētniecības projekti ar kopējo atbalsta finansējumu 6 milj. EUR.

2. Kiberdrošības lietišķās pētniecības programma:

- Izveidota kiberdrošības lietišķo pētījumu programma, līdz 2028. gada beigām atbalstīti četri kiberdrošības pētījumi ar kopējo atbalsta finansējumu 800 tūkst. EUR apmērā.

3. Aizsardzības inovāciju pasākumi:

- Katru gadu īstenots vismaz viens aizsardzības inovāciju pasākums, paredzot katram 50 tūkst. EUR.

4. Maģistra darbu konkurss:

- Katru gadu tiek īstenots maģistru darbu konkurss, kur katru reizi tiek atbalstīti četri maģistra līmenī studējošie ar kopējo atbalsta finansējumu 60 tūkst. EUR.

5. Pirmsakcelerācijas programma:

- Līdz 2028. gada beigām atbalstīti vismaz 30 jaunuzņēmumi pirmsakcelerācijas programmā ar agrīnā finansējuma grantu, paredzot tam kopējo finansējumu 4,2 milj. EUR apmērā.

6. NATO DIANA akcelerācijas programmas īstenošana:

- 2026. gadā Latvijā izveidots un operacionalizēts NATO DIANA akceleratori;
- Sākot ar 2026. gadu, 10 starptautiski vai Latvijas jaunuzņēmumi ikgadēji akcelerēti Latvijā izveidotajā NATO DIANA akceleratorā;
- Līdz 2028. gada beigām pieci Latvijas testa centri (t.sk., pētniecības iestādes) ir pieteikti, izvērtēti un apstiprināti NATO DIANA testa centru programmā.

7. AM divējāda un militāra lietojuma grantu programma:

- Līdz 2028. gada beigām AM militāra un divējāda lietojuma grantu konkursos paredzēts atbalsts līdz 9,6 milj. EUR apmērā, ik gadu piešķirot vismaz astoņus grantus.

8. Aizsardzības investīciju fonds:

- 2025. gadā izveidots Aizsardzības investīciju fonds, kura ietvaros tiek uzsākta vidēja termiņa ieguldījumu pārvaldība līdz 50 milj. EUR apmērā.

9. Izpētes un attīstības pasūtījums:

- Ik gadu atbalstīti vismaz trīs nacionālie aizsardzības R&D projekti;
- NBS kā pirmais jeb atslēgas klients diviem inovāciju iepirkumiem, kas nodrošina tehnoloģiju komercializāciju, līdz 2028. gada beigām un sešus – līdz 2036. gada beigām;
- Korporācija līdz 2028. gada beigām uzsāk vismaz vienu R&D projektu militārām vajadzībām un īsteno kopā vismaz četrus – līdz 2036. gada beigām.

10. EDF projekti:

- Līdz 2028. gada beigām dubultota Latvijas uzņēmumu un pētniecības iestāžu iesaiste EDF projektu konsorcijsos.

11. Testēšanas pakalpojums:

- Ik gadu NBS infrastruktūrā tiek testēti līdz 24 inovatīviem risinājumiem.

12. EM divējāda lietojuma grantu programma 30 milj. EUR apmērā:

- Līdz 2029. gada beigām atbalstīti 40 uzņēmumi (t.sk. mikrouzņēmumi, mazi, vidēji un lieli uzņēmumi).

13. EM produktivitātes aizdevumi inovācijām 98 milj. EUR apmērā:

- Līdz 2029. gada beigām atbalstīti 40 uzņēmumi (t.sk. mikrouzņēmumi, mazi un vidēji uzņēmumi).

4.4. Tautsaimniecības piegāžu ķēžu noturība aizsardzības industrijas un NBS vajadzībām

Veidojot aizsardzības industriālo un tehnoloģisko bāzi, ir nepieciešams garantēt noturīgas tautsaimniecības piegāžu ķēdes, lai krīzes un kara gadījumā nodrošinātu aizsardzības industrijas darbības nepārtrauktību un NBS apgādi. Līdz ar to, nepieciešams stiprināt kritiski svarīgo preču, to sastāvdaļu un izejvielu pieejamību, tai skaitā to vietējās ražošanas kapacitāti.

Rīcības virziens 1: Izejmateriālu un sastāvdaļu pieejamība

Aizsardzības industrijā tiek izstrādāti risinājumi un izmantoti materiāli, kuru ražošanas nodrošināšanai ir kritiska rūpniecības vērtības ķēdes caurskatāmība un nepārtrauktība. Tas ir sevišķi nozīmīgi augstas pievienotās vērtības produktu ražošanai, kas var tikt pakļauti augstam riskam, ja tiek traucēta izejvielu un sastāvdaļu pieejamība.

2024. gadā NATO ir publicējusi sarakstu ar 12 aizsardzības industrijai kritiski svarīgiem izejmateriāliem²⁸, kuru pieejamība un drošas piegādes ir būtiski svarīgas NATO tehnoloģiskā pārkuma un operacionālās gatavības nodrošināšanai, un kuru piegādes pārrāvumi var ietekmēt pamata aizsardzības ekipējuma ražošanu. Savukārt ES regula (2024/1252) definē 34 kritiski svarīgas izejvielas (t.sk. 17 stratēģiski svarīgas izejvielas). Atbilstoši ES pētījumam²⁹, piemēram, moderna drona ražošanā tiek izmantotas 7 kritiski svarīgas izejvielas un 5 stratēģiski svarīgas izejvielas. Dažādu municiju ražošanā izmanto 9 kritiski svarīgas izejvielas. Šie materiāli tiek izmantoti, lai panāktu gala produkta specifiskās risinājuma īpašības, kuras ir grūti aizvietošanas, nepamazinot produkta vai risinājuma funkcionālās īpašības. Līdzīgi visām industrijām aizsardzības industrijas nodrošinājumā un attīstībā ir nozīmīga arī noturīgu un efektīvu energoresursu pieejamība.

Aizsardzības industrijas piegāžu un inovāciju nodrošinājumam kopumā ir nepieciešams attīstīt zināšanas par rūpniecības vērtību ķēdi un materiālu izmantošanu tehnoloģiju progresam, kā arī jāveido krājumi kritiski svarīgo preču izejvielu un sastāvdaļu pieejamībai tādā apjomā, kas garantē NBS kara laika pārapgādes vajadzības (degviela, pārtika, medikamenti u.c.) atbilstoši noteiktajām dienas apgādes devām. Paralēli nepieciešams pētīt iespējamās alternatīvos risinājumus izejvielu un sastāvdaļu radīšanai, kas dažādo piegādes ķēdes kritiskiem materiāliem.

Visbeidzot, atzinīgi vērtējams, ka Latvijā ir izveidota Kritiski svarīgu izejmateriālu ražotāju asociācija, kuras mērķis ir veicināt zemes dziļu resursu efektīvāku otrreizēju izmantošanu citas produkcijas ražošanā ar augstu pievienoto vērtību. Starp asociācijas dibinātājiem ir metalurģijas ražošanas un izejvielu pārstrādes uzņēmumi, bet nākotnē plānots iesaistīt arī citas nozares. Šobrīd asociācijas biedriem ir konkrēti mērķi vanadija, niķeļa, molibdena, vara atgūšanai, bet nākotnē apjoms varētu paplašināties.

Rīcības virziens 2: Kritiski svarīgo preču ražošanas spēju kartēšana

No valsts aizsardzības nodrošināšanas viedokļa, ir būtiska kritiski svarīgo preču pieejamība, ņemot vērā, ka pašreiz ne no stratēģiski nozīmīgām precēm³⁰, ne to kritiski svarīgajiem pamatproduktiem būtisku daļu neražo Latvijā. Stratēģiski nozīmīgu preču, kas ir militāras nozīmes preces, ražošana lielā mērā ir atkarīga no kritiski svarīgu preču pieejamības.

Līdz ar to, lai precīzāk noteiktu iekšzemes ražošanas spēju un ārvalstu piegādātājus, viena no prioritātēm ir noteikt sarakstu ar kritiski svarīgajām precēm, kuru pieejamība garantē aizsardzības industrijas darbības nepārtrauktību un NBS apgādi krīzes un kara laikā. Līdz ar to, ir arī svarīga sadarbība ar Ukrainu un tās uzņēmumiem, izmantojot to pieredzi kara apstākļos.

²⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_231765.htm

²⁹ <https://screen.eu/crms-2023/>

³⁰ Stratēģiskas nozīmes preču aprites likuma 1.panta pirmā daļa

Savukārt, monitorējot industrijas spējas kritiski svarīgo preču ražošanā un identificējot iztrūkumus, nepieciešams noteikt turpmākās atbalstāmās jomas kritiski svarīgo preču ražošanas spēju izveidei Latvijā, kā arī veikt pētījumu par attiecīgo Latvijas industrijas spēju un iztrūkumu identificēšanu.

Tautsaimniecības piegāžu drošības stiprināšanā ir arī svarīgi veicināt partnerattiecības ar stratēģiskiem starptautiskajiem sabiedrotajiem, tai skaitā, stiprināt piegādes ķēdi Baltijas valstu līmenī.

Rīcības virziens 3: Valsts atbalsta mehānisma izveide

Ņemot vērā šī brīža ģeopolitisko situāciju, ir būtiski stiprināt Baltijas valstu tautsaimniecības noturību pret krīzēm. Lai veicinātu uzņēmumu izaugsmi un spējas piesaistīt ārvalstu investorus, nepieciešams attīstīt ražošanas infrastruktūru, tai skaitā noliktavas. Būtiski decentralizēt kritiski svarīgo preču, sastāvdaļu un izejvielu ražošanu un uzglabāšanu, lai tās aizsargātu pret iespējamām traucējumiem. Šī stratēģiskā pieeja nodrošina, ka kara vai krīzes gadījumā to var pārvietot uz drošākām vietām, samazinot neaizsargātību pret reģionāliem draudiem.

Kopumā ir identificēta nepieciešamība pēc individuāla valsts atbalsta projektu mehānisma, ko varētu attiecināt, ņemot vērā šādus parametrus:

- valsts atbalsts apmērs kā starpība starp plānoto preču pasūtījumu un ražošanas izmaksām, turklāt, to sedzot līdz 100% apmērā;
- atbalsta piemērošana kritiski svarīgām precēm, sastāvdaļām un izejvielām, kas ir nepieciešamas aizsardzības industrijai un netiek ražotas Latvijā.

Vienlaikus jāveicina ES līmeņa atbalsta mehānismu attīstīšana kritiski svarīgu preču, sastāvdaļu un izejvielu pieejamības sekmēšanai, ar skatu uz ES Daudzgaļu budžeta nākošo plānošanas periodu (2028-2035.gadam), kā arī citās ES iespējamās atbalsta iniciatīvās.

Uzdevumi un rezultātīvie rādītāji

1. Krājumu izveide kritiski svarīgo preču izejvielu un sastāvdaļu pieejamībai:

- Garantētas NBS kara laika pārapgādes vajadzības (degviela, pārtika, medikamenti u.c.) atbilstoši noteiktajām dienas apgādes devām;
- Sadarbībā ar EM veikti materiālzinātņu pētījumi alternatīvu izejvielu un sastāvdaļu radīšanai, kas dažādo piegādes ķēdes kritiskiem materiāliem.

2. Sadarbībā ar EM sekmēta kritiski svarīgo preču pieejamība:

- Izveidots kritiski svarīgo preču saraksts;
- Veikts pētījums par Latvijas industrijas spējām kritiski svarīgo preču pieejamības nodrošināšanai;
- Izstrādāta rīcība tirgus iztrūkumu mazināšanai, t.sk., ES līmeņa un valsts atbalsta mehānismu nodrošināšanai.

Nobeigums

Stratēģija izmanto jau izveidoto sadarbības platformu starp aizsardzības nozari un aizsardzības industriju, vienlaikus piedāvājot jaunas iniciatīvas un pasākumus, un tās izstrādes gaitā ir veiktas konsultācijas ar nozares NVO. Stratēģijas virsmērķis ir reaģētspējīga, konkurētspējīga, inovētspējīga un noturīga aizsardzības industrija, kas stiprina NBS noteikto miera, krīzes un kara laika uzdevumu izpildi un minimizē NBS militāro piegāžu drošības riskus.

Šis virsmērķis ir izpildāms, sasniedzot Stratēģijā izvirzītos mērķus un uzdevumus - stiprināt Latvijas aizsardzības tehnoloģisko un industriālo bāzi un veicināt tās starptautisko konkurētspēju, integrēt Latvijas aizsardzības tehnoloģisko un industriālo bāzi NBS miera, krīzes un kara laika uzdevumu izpildē un kāpinot Latvijas aizsardzības tehnoloģiskās un industriālās bāzes inovētspēju.

Sasaistot Stratēģiju ar Valsts aizsardzības koncepcijas un NBS ilgtermiņa attīstības plāna 2025.-2028.gadam plānošanas ciklu, Stratēģijai nosakāms atbilstošs darbības termiņš līdz 12 gadiem ar iespēju to pārskatīt ik pēc četriem gadiem tās darbības laikā, pēc nepieciešamības.

Vienlaikus, iepirkuma procesa efektivizācijai un paredzamības veicināšanai par aizsardzības industrijas iepirkumiem, AM ik pēc četriem gadiem publicēs vadlīnijas aizsardzības un drošības industrijas iesaistei aizsardzības spēju stiprināšanā, informējot par aizsardzības jomas lielākajiem iepirkumiem turpmākajiem četriem gadiem.

AM stratēģiju īsteno no valsts budžeta programmas 22.12.00 "Nacionālo bruņoto spēku uzturēšana" piešķirtajiem līdzekļiem, kā arī pamatojoties uz apstiprināto NBS attīstības plānu 2025.-2036.gadam.

Par stratēģijas ieviešanu atbildīgā iestāde ir AM, un līdzatbildīgās iestādes – EM, LIAA, sabiedrība "Altum". Stratēģijas īstenošanā tiks iesaistītas nozares NVO, kā arī citas valsts pārvaldes iestādes to kompetences ietvaros.